

Teorie dialogické komunikace

Dialog a vyloučení: kdo může vstoupit do dialogu?

doc. MgA. Jan Motal, Ph.D.

¹Fakulta sociálních studií
Masarykova univerzita

²Cyriometodějská teologická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

4. května 2026

Osnova hodiny

- 1 Problém hodiny
- 2 Habermas: veřejná sféra
- 3 Kritika: hranice veřejnosti
- 4 Mini-lab

Otázka týdne

Kdo může vstoupit do dialogu?

A kdo jen „smí být pozván“?

Proč nezáleží jen na účasti

Formální stránka

- někdo dostane slovo,
- může napsat připomínku,
- je uveden jako stakeholder,
- organizace si odškrtně participaci.

Mocenská stránka

- může spoluurčit agendu,
- může zpochybnit jazyk rámce,
- má ochranu před náklady,
- vstup má dohledatelný dopad.

Dialog nezačíná tím, že někdo mluví, ale tím, že řeč může měnit situaci.

Obrázek 1: Jürgen Habermas (1929–2026)

Veřejná sféra v kostce

- Prostor mezi státem, trhem a soukromým životem, kde lidé diskutují věci obecného zájmu.
- Normativní jádro: **racionálně-kritická debata** soukromých osob jako občanů.
- Ideál: argument má mít větší váhu než status, majetek, úřad nebo síla.

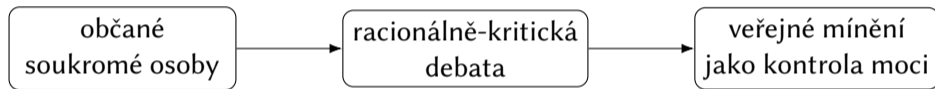
Problém

Když se něco nazve „veřejnou debatou“, kdo je ve skutečnosti uznán jako veřejnost?

Jürgen Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere* (1962/1989).

Habermasův kritický ideál

- Veřejná moc má být vystavena kritice, nikoli jen loajalitě nebo propagandě.
- Média a instituce nejsou jen kanály; vytvářejí podmínky, za nichž se něco stane veřejnou otázkou.
- Kritické jádro: legitimita vzniká skrze možnost veřejného zpochybnění.

Strukturální proměna: od debaty k řízení souhlasu

- Veřejnost se historicky nerozšiřuje lineárně; zároveň se profesionalizuje politika, média a PR.
- Publicita se může změnit z kontroly moci v **produkcí dobrého obrazu**.
- Občan*ka je oslovován*a jako publikum, volič*ka, spotřebitel*ka, cílová skupina nebo datový profil.
- Veřejná debata se pak mění v infrastrukturu reputace: co říci, aby se problém stabilizoval?

Instrumentální racionalita ve veřejné sféře

Dialogická otázka

- Co je spravedlivé?
- Kdo nese náklady?
- Kdo má právo definovat problém?
- Jak lze odpovědně změnit pravidla?

Instrumentální otázka

- Co funguje?
- Jak snížit odpor?
- Jak zlepšit sentiment?
- Jak dosáhnout KPI?

Kdo je implicitní občan*kou veřejné sféry?

- Habermasův model je slabý jako popis rovných podmínek.
- **Racionalita** může být sociální filtr: určitý jazyk, čas, sebeovládání, vzdělání, bezpečí, status (*Chceme racionální, kultivovanou debatu!*)).
- **Emoce** a zkušenost se často delegitimizují, i když právě ony ukazují strukturální zranění (*Máte zdroje? A mohla bych je vidět?*)
- **Soukromé** se může stát místem politického vyloučení: péče, násilí, reprodukce, domácnost, tělo (*Špinavé prádlo se má prát doma!*)).

Obrázek 2: Carole Pateman (* 1940)

Carole Pateman: veřejné/soukromé není neutrální

Přínos feminismu

Nejde jen o to, aby ženy nebo zranitelné skupiny vstoupily do veřejné sféry. Je třeba ukázat, že „soukromé“ bylo politicky vyrobeno jako prostor mimo veřejnou spravedlnost.

- Oddělení veřejného a soukromého skrývá reprodukci mocenských vztahů (liberalismus = patriarchální liberalismus, individuum je muž).
- Péče, rodina, intimita a tělo nejsou apolitické; určují, kdo má čas, hlas a bezpečí.
- Veřejná racionalita může vypadat netělesně jen proto, že náklady tělesnosti a péče nese někdo jiný.

Obrázek 3: Nancy Fraser (1947)

Nancy Fraser: jedna veřejnost nestačí

- Ve skutečných společnostech neexistuje jedna neutrální veřejnost = jsou to společnosti nerovnosti.
- **Uzávorkování statusu** není neutralita: když se o moci nemluví, privilegium je chráněno.
- Marginalizované skupiny často potřebují **subalterní kontra-veřejnosti (nebo také kontrapublika)**, jež musí být rozeznána (recognition).
- Kontra-veřejnost není únik z dialogu; je to podmínka, aby bylo vůbec možné formulovat vlastní zkušenost mimo dominantní jazyk.

Nancy Fraser, *Rethinking the Public Sphere* (1990).

Kontra-publika: co dělají?

Uvnitř skupiny

- vytvářejí slovník zkušenosti,
- testují bezpečné formy řeči,
- sdílí zdroje a péči,
- chrání před izolací.

Vůči dominantní veřejnosti

- mění agendu,
- zpochybňují důkazy a rámce,
- vytvářejí tlak,
- odmítají být jen objektem reprezentace.

Násilná reprezentace?

Reprezentace je nutná, když:

- ne každý může být u všeho osobně,
- je třeba chránit zranitelné hlasy,
- umožní artikulovat kolektivní nárok,
- je kontrolovatelná a odvolatelná.

Reprezentace je násilná, když:

- mluvčí si přivlastní zkušenost druhých,
- skupina se stane dekorací legitimacy,
- není možnost nesouhlasit,
- řeč nahradí skutečný vliv.

Mlčení jako politický akt

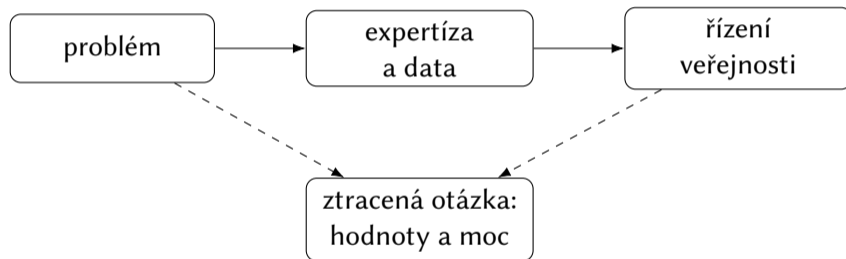
- Mlčení nemusí znamenat absenci názoru: může znamenat riziko, únavu, trauma, strategii nebo odmítnutí extrakce.
- Veřejná výzva „pojdte diskutovat“ může být tlakem na ty, kdo už nesou největší náklady.
- Dialogická facilitace proto musí chránit i právo nemluvit, mluvit nepřímo, delegovat hlas nebo vystoupit mimo dominantní kanál.

Pravidlo

Nikdy nevyvozuj z mlčení souhlas, nezájem ani neschopnost.

Technokratické řízení jako pseudodialog

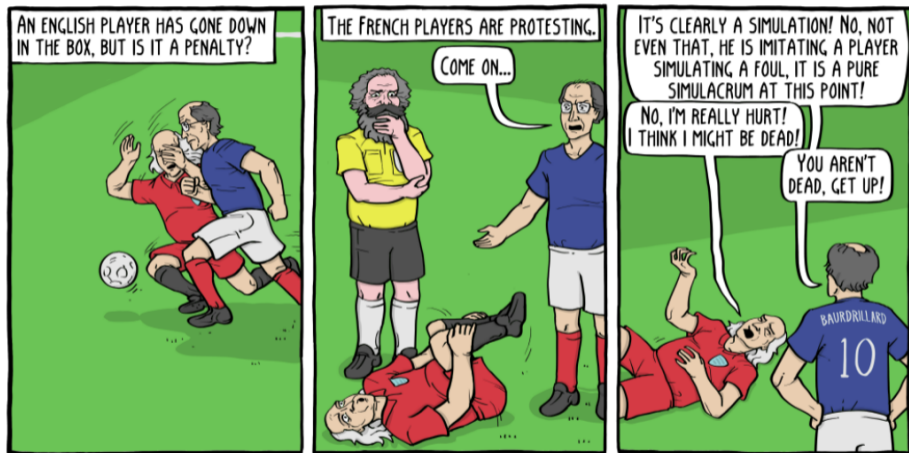

Expertíza je nutná, ale nesmí monopolizovat definici problému. Data odpovídají na otázky, které někdo položil; samy neurčují, co je spravedlivé.

Média jako infrastruktura řeči

- Média nerozšiřují dialog automaticky; třídí viditelnost, tempo a důvěryhodnost.
- Formát debaty určuje, co bude vypadat jako kompetence: rychlost, konflikt, citace, čísla, osobní příběh, performativní klid.
- Platformy odměňují určité řeči: polarizaci, morální jistotu, zkratku, identifikovatelný konflikt.
- Instituce často převádějí spor na „komunikační problém“: tone, PR, sentiment, krizová komunikace.

Obrázek 4: Existential Comics no. 476

Mini-lab: Mapování kontrapublik

Cíl

Rychle zmapovat, komu patří **infrastruktura řeči**: viditelnost, přístup k médiím, institucionální autorita, jazyk expertízy a možnost definovat problém.

- Max. 8 lidí: pracujeme jako jedna skupina u jednoho papíru/boardu.
- Čas: 25 minut včetně reflexe.
- Výstup: mapa + jedna věta, co by změnilo infrastrukturu dialogu.

Mini-lab: výběr tématu (2 min)

Vyberte jedno aktuální veřejné téma, které je konfliktní a má mediální stopu.

- bydlení a nájmy,
- klimatická opatření,
- Gaza nebo Ukrajina v médiích,
- univerzitní politika,
- sociální dávky a chudoba.

Doprostřed papíru napište:

„O čem se údajně vede veřejná debata?“

Mini-lab: dvě vrstvy mapy (2 min)

---

mainstream / dominantní veřejnost

vybrané téma

counterpublics / alternativní veřejnosti

Mini-lab: tři testovací otázky (5 min)

- 1 Kdo určuje **agendu**?
- 2 Kdo určuje, co je **důkaz**?
- 3 Kdo nese **náklady**, aby byl slyšet?

Pozor

Nejde o to najít „správnou stranu“. Jde o to odhalit, kdo má infrastrukturu pro řeč a kdo musí infrastrukturu nejdřív vyrobit.

Mini-lab: jedna intervence (4 min)

Na závěr napište jednu konkrétní větu:

„Infrastrukturu dialogu by změnilo, kdyby ...“

- dominantní instituce otevřela agendu předem,
- zaručila ochranu zranitelných hlasů,
- uznala zkušenost jako důkaz,
- poskytla zdroje kontrapubliku,
- zveřejnila rozhodovací stopu,
- změnila formát, čas nebo jazyk debaty.

Otázka do diskuzního fóra

Kdy je **representace** nutná, protože bez ní to nejde, a kdy je násilná, protože „mluvím za druhé“?

Uveďte konkrétní mediální příklad a krátce popište:

- kdo mluví,
- za koho mluví,
- kdo může reprezentaci zpochybnit,
- jaké náklady nese reprezentovaná skupina.

Portfolio karta týdne

Pojem týdne	Infrastruktura řeči / kontrapublikum / reprezentace / veřejná sféra.
Mikrokrok	V jednom svém case určím, kdo nastavuje agendu a co se počítá jako důkaz.
Riziko	Zaměním formální možnost mluvit za skutečný vliv; přehlédnu náklady mlčení.
V mém případě	Kdo mluví za koho? Kdo je pozván, ale nemůže měnit pravidla?

Doporučený tah pro facilitaci

Když připravujete dialogickou situaci ve veřejném konfliktu, neptejte se nejdřív:

„Jak dostaneme všechny ke stolu?“

Ptejte se:

„Čí stůl to je, kdo platí vstupné a kdo určuje jazyk jednání?“

Zdroje

- Dewey, J. (1927). *The Public and Its Problems*. Henry Holt.
- Fraser, N. (1990). Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. *Social Text*, 25/26, 56–80.
- Habermas, J. (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. MIT Press. Pův. vyd. 1962.
- Lippmann, W. (1922). *Public Opinion*. Harcourt, Brace and Company.
- Pateman, C. (1983). Feminist Critiques of the Public/Private Dichotomy. In S. I. Benn & G. F. Gaus (eds.), *Public and Private in Social Life*. Croom Helm.
- Warner, M. (2002). *Publics and Counterpublics*. Zone Books.
- Young, I. M. (2000). *Inclusion and Democracy*. Oxford University Press.